

รูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐาก:

กรณีศึกษาวัดตรีวิสุทธิธรรม

A Model of Cancer Patient Treatment by Gilanupatthak Monk:

A Case Study of Wat Trivisudhidham

¹ณัชปภา ประธานทิพย์

¹Nachpapha Prathanthip

¹คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's E-mail: nachpapha.p@hotmail.com

Received: December 7, 2024; **Revised:** December 28, 2024; **Accepted:** December 29, 2024

บทคัดย่อ

วัดตรีวิสุทธิธรรม จังหวัดสุพรรณบุรี ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งควบคู่กับการแพทย์แผนไทย โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นทางเลือกในการรักษาที่เน้นการบรรเทาทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ ภายใต้การนำของพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (หลวงพ่อไก่) การรักษาใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดย 1) การบำบัดโรคเป็นแบบองค์รวมและเป็นการกำจัดความทุกข์ มีจุดมุ่งหมายที่รักษาโรคทางกายผ่านการใช้สมุนไพร โภชนบำบัดและการออกกำลังกาย ควบคู่ไปกับการเยียวยาโรคทางจิตด้วยธรรมโอสการสวดมนต์ การทำสมาธิและกิจกรรมจิตอาสา 2) ผู้ให้การรักษาเชื่อมั่นในหลักคุณธรรม มีความรู้ทั้งด้านยา โภชนาการ หลักธรรมต่างๆ และมุ่งเน้นให้การพยาบาลที่เหมาะสมอย่างเท่าเทียม ซึ่งปณิธาน “รักษาคณ รักษาธรรม” ของพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์นำไปสู่การสร้างโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย พระพิทักษ์สโรคาเพื่อรองรับผู้ป่วยจำนวนมากที่ต้องการการดูแลรักษาแบบแนวองค์รวม โดยยึดหลักการดูแลสุขภาพทั้งทางกาย จิต ปัญญา และสังคม อันเป็นแนวทางเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกและสร้างกำลังใจให้ผู้ป่วย เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและลดภาระของภาครัฐ การเยียวยารูปแบบนี้ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านกายและจิต เป็นแนวทางการตั้งเป็นชีวิตและการดูแลผู้ป่วยมะเร็งในทางพระพุทธศาสนาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

คำสำคัญ: การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็ง; การแพทย์วิถีพุทธ; การแพทย์แผนไทย; การแพทย์ทางเลือก;

วัดตรีวิสุทธิธรรม

Abstract

Wat Trivisudhidham in Suphan Buri Province has applied Buddhist principles to treat cancer patients in conjunction with Thai traditional medicine, free of charge, as an alternative treatment that emphasizes alleviating both physical and mental suffering. Under the leadership of Phra Khru Pithaksasanawong (Luang Pho Kai), the treatment uses Buddhist concepts, 1) Healing is a blessing and an elimination of suffering. The aim is to treat physical diseases through the use of herbs, nutritional therapy and exercise, along with treating mental diseases with Dhamma medicine, chanting, meditation and volunteer activities. 2) The caregivers adhere to moral principles, have knowledge of medicine, nutrition, various Dhamma principles and focus on providing appropriate and equal nursing care. Phra Khru Pithaksasanawong's aspiration of "Treating People, Preserving Dhamma" led to the establishment of Phraphithaksaharoka Thai Traditional Medicine Hospital to accommodate a large number of patients who require holistic care, adhering to the principles of taking care of physical, mental, intellectual and social health, which is a proactive approach to spreading Dhamma and encouraging patients to enhance their quality of life and reduce the burden on the government sector. This form of healing is a cultural heritage of body and mind, a Buddhist way of life and care for cancer patients that is worth preserving.

Keywords: Cancer Patient Treatment; Buddhist Medicine; Thai Traditional Medicine; Alternative Medicine; Wat Trivisudhidham

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไปอย่างสิ้นเชิง ผลกระทบของความก้าวหน้าส่งปัญหาจากความทันสมัยสู่อิทธิพลในการดำเนินวิถีชีวิตของคน ความสะดวกสบายมาพร้อมกับปัญหา “โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง” (Non-Communicable Disease) ซึ่งเป็นโรคที่มีอุบัติการณ์การเสียชีวิตสูงที่สุดในโลก โดยเฉพาะโรคมะเร็ง จัดเป็นอันดับที่ 2 มีอัตราการเสียชีวิต 1 ใน 6 คนของผู้ป่วยที่เป็นมะเร็งทั้งหมด คือมีจำนวนโดยประมาณสี่ล้านคนต่อปี และมีผู้ป่วยใหม่เพิ่มขึ้นมากกว่าสี่ล้านคนในปี พ.ศ. 2565 ด้วย (World Health Organization, 2022) การรักษาโรคมะเร็งขึ้นอยู่กับชนิด ตำแหน่งและระยะของโรค รวมถึงอายุ และการแพร่กระจายของโรค โดยทั่วไป ได้แก่ การผ่าตัด เคมีบำบัด การฉายรังสี และมีดผ่าตัดที่ใช้รังสี แม้จะมีความก้าวหน้าทางการรักษา แต่โรคมะเร็งยังคงเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญ ส่งผลให้มีการวิจัยและพัฒนาวิธีการรักษาใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง (Kartan, 2021) มีนักระบาดวิทยาแผนการรักษาโรคมะเร็งยังคงมีเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้ป่วยมะเร็งมีคุณภาพชีวิตหรือโอกาสในการรอดชีวิตมีมากขึ้น

ประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคมะเร็งต่อการรับรู้วิธีการวินิจฉัย วิธีการรักษาและผลของการรักษาโรค เป็นทั้งฝันร้ายและความท้าทายให้ต้องปรับตัวยอมรับต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิต ผู้ป่วยส่วนใหญ่เกิดความวิตกกังวล มีความสิ้นหวังในชีวิต บางรายที่มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกายหรืออาการลักษณะจนอาจมีปัญหาในการยอมรับจากสังคมผู้ใกล้ชิด อีกทั้งความกลัวการกลับเป็นโรคซ้ำอีกในอนาคต ด้วยภาวะความเจ็บป่วยทางกาย (กายโรค) ส่งผลกระทบให้เกิดความเจ็บป่วยทางใจ (จิตโรค) การใช้หลักพุทธธรรมจึงเป็นเหตุผลจำเป็นในการดูแลผู้ป่วยมะเร็ง การปฏิบัติทางศาสนาควบคู่ไปกับการรักษาโรคมะเร็งช่วยเสริมสร้างความผาสุกเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Well-Being) ผู้ป่วยมีความพึงพอใจในการรักษาด้วยการแพทย์แบบ

ผสมผสาน ทำให้มีสภาพจิตใจที่หนักแน่นขึ้น มีทัศนคติต่อโลกดีขึ้น และมีอาการเจ็บป่วยจากโรคมะเร็งดีขึ้น (Poonthananiwatkul et al., 2016) วัดไทยจึงยังคงเป็นแหล่งช่วยเหลือด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อบำบัดความทุกข์ของโรคทางกาย-จิต-สังคม ที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนตลอดมา

วัดตรีวิสุทธิธรรม เดิมชื่อ สำนักสงฆ์ไตรรงค์วิสุทธิธรรม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดป่าสระกระโจม เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ก่อตั้งขึ้น ในปี พ.ศ. 2553 ตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 ตำบลสระกระโจม อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มี พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (สมศักดิ์ ญาณคุตโต) หรือ หลวงพ่อไก่ เป็นเจ้าอาวาส (วัดตรีวิสุทธิธรรม, 2555) ท่านเป็นพระสงฆ์ปฏิบัติเนสขิก หรือ เนสขิกังคะ แปลว่า องค์แห่งผู้ถือการนั่งเป็นวัตร คือเว้นนอน อยู่ด้วยเพียง 3 อิริยาบถ นั่ง ยืน เดิน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564) ให้การเยียวยารักษาผู้ป่วยมะเร็งด้วยการแพทย์ดั้งเดิมวิถีพุทธ และได้ผลดี จึงมีการบอกต่อๆ กันไป โดยในปัจจุบันมีผู้คนใจดีติดต่อขอเข้ารับการรักษาโรคและอาการต่างๆ เป็นจำนวนมาก และกำลังก่อสร้างโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย พระพิทักษ์สโรคา (คลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์, 2567) ซึ่งนับเป็นโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยเอกชนแห่งแรกของไทย รักษาผู้ป่วยโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย พัฒนาต่อยอดจากคลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์

พระสงฆ์ให้การพยาบาลผู้ป่วยไข้แก่คนในสังคม หรือ “พระคิลานุปัฏฐาก” เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เนื่องจากต้องมีความรู้เรื่องโรค สาเหตุของการเกิดโรคและวิธีการรักษา ซึ่งคือปัจจัยที่สำคัญของการรักษาผู้ป่วย สิ่งที่น่าสนใจ คือ ความรู้ด้านสมุนไพรนับเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่มีความสำคัญมีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนา เป็นวิธีการรักษาที่มีมาตั้งแต่ในอดีต การเยียวยารักษาโรคต่างๆ มีการประยุกต์หลักพุทธธรรมประกอบการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ หรือควบคู่กับพิธีกรรม การใช้สมาธิ และการทำกิจกรรมอื่นๆ พระคิลานุปัฏฐากมักจะทำเองและดำเนินการเอง ด้วยมองเห็นปัญหาความทุกข์ของผู้ป่วย และให้การรักษาโดยไม่ใช่เพื่อการค้า (สุพินธ ศรีศักดิ์, 2553) ในทำนองนี้ วิจิต เปานิล (2546) กล่าวสนับสนุนว่า กระบวนทัศน์ในพุทธศาสนามีความชัดเจน มีความสอดคล้องกับสังคมไทย มีลักษณะเป็นองค์รวม แตกต่างจากกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์อย่างชัดเจน ดังนั้น แนวทางการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งตามบริบททางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการเหมาะสมที่สุดที่จะเลือกใช้เติมเต็มช่องว่างทางการรักษาแบบแผนปัจจุบัน หากแต่ยังไม่มีการศึกษาแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา (1) กระบวนการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรมเป็นอย่างไรบ้าง (2) การเยียวยารักษาโรคของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีแนวคิดด้านใด และ (3) การวิเคราะห์แนวคิดรูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม ซึ่งวิธีการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม

การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม มีลักษณะเป็นการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์ดั้งเดิมวิีพุทธที่บูรณาการไปกับการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นในที่นี้จึงเลือกที่จะศึกษา (1) ข้อมูลการรักษาโรคมะเร็งด้วยการแพทย์ทางเลือก และ (2) กระบวนการรักษาของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม ดังนี้

1.1 การรักษาโรคมะเร็งด้วยการแพทย์ทางเลือก

การรักษาโรคมะเร็งด้วยการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนตะวันออกนั้นอิงอยู่บนแนวทางการรักษาตามความเชื่อว่าโรคเกิดจากความไม่สมดุลกันของระบบต่างๆ ในร่างกาย และการใช้ชีวิตที่ผิดพลาดในอดีต ซึ่ง อ้อมบุญ วัลลิสุต (2556) กล่าวว่า

“ในตำราอายุรเวทได้มีการกล่าวถึงมะเร็งว่าเป็นเนื้องอกที่เกิดจากการอักเสบหรือไม่อักเสบก็ได้.....สาเหตุของการเกิดมะเร็ง เกิดจากการบาดเจ็บของผิวชั้นที่หกที่เรียกว่า โรหิณี (Ecthelium) ของกล้ามเนื้อและหลอดเลือด.....แต่ละคนเกิดมะเร็งแตกต่างกันไป แล้วแต่ปัจจัยเสี่ยงและพันธุกรรม ทำให้มีการตอบสนองต่ออาหารชนิดเดียวกันได้ต่างกัน....หลักของการรักษามะเร็งตามตำราอายุรเวทมี 4 อย่างคือ (1) การบำรุงสุขภาพ (2) การรักษาโรค (3) การฟื้นคืนสู่สภาพปกติ และ (4) แนวทางเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Approach) ที่สำคัญคือต้องหาสาเหตุของการเจ็บป่วยที่ทำให้เกิดการขาดความสมดุลนั้น แก้ไขส่วนที่ขาดและลดส่วนที่เกิน ซึ่งสมุนไพรหลายๆ ชนิดจะเข้าไปช่วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ และบำรุงร่างกายไปด้วยพร้อมๆ กัน สมุนไพรออกฤทธิ์ ดังนี้ (1) ระวังการสร้างเส้นเลือดใหม่ (2) ยับยั้งการเจริญของเซลล์มะเร็ง (3) ระวังการอักเสบ (4) ช่อมแซมสารพันธุกรรม (5) ด้านภูมิคุ้มกันและกำจัดอนุมูลอิสระ และ (6) ยับยั้งจุลชีพ”

แนวทางการรักษาแบบดั้งเดิมที่ใช้สมุนไพรตามตำราอายุรเวทนี้ มุ่งเน้นการดูแลทั้งทาง (1) การป้องกันโรคมะเร็งที่อาจมีเพิ่มขึ้นโดยเป็นการตัดต้นตอเส้นทางหรือปัจจัยที่ทำให้เซลล์มะเร็งขยายและกระจายตัว (2) การรักษาโรคมะเร็ง ครอบคลุมทั้งสาเหตุที่เกิดจากสารอักเสบในร่างกายและจากสารพันธุกรรม หรือมะเร็งที่ไม่ได้มีสาเหตุหลักมาจากการอักเสบของร่างกาย (3) การฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยการบำรุงร่างกายทำให้กลไกการปกป้องตัวเองและการซ่อมแซมของร่างกายที่มีอยู่แล้วทำงานได้ดียิ่งขึ้น

1.2 กระบวนการรักษาโรคมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม

การรักษาโรคมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรมนั้น พบว่า พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ ให้การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 แต่ในปัจจุบันให้การรักษาทุกโรค ในพื้นที่ 150 ไร่ เป็นพื้นที่วัด 75 ไร่ และสวนสมุนไพร 75 ไร่ สวนสมุนไพรมีทั้งปลูกเองและซื้อจากชาวบ้านในแหล่งที่มีคุณภาพดี สูตรยาดั้งเดิม 30 เปรอร์เซ็นต์ และ พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์คิดเอง 70 เปรอร์เซ็นต์ มีการบันทึกไว้ทั้งหมดแล้ว จำนวนผู้ป่วยมะเร็งมีมากกว่า 100 คนต่อปี ส่วนใหญ่ผ่านการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ยาเคมีบำบัด ฉายแสง มีประมาณเกือบ 10 เปรอร์เซ็นต์ที่มุ่งมั่นรักษากับพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์เพียงอย่างเดียว ทางวัดรับผู้ป่วยทุกคนไม่เคยปฏิเสธใคร มีเงื่อนไขคือระหว่างเขียวยารักษาต้องบวช และถือศีล 8 พักอยู่ที่วัดอย่างน้อย 10 วัน อนุญาตให้มีญาติมาพักกับผู้ป่วยเพื่อคอยดูแล 1 คน ควรโทรศัพท์นัดหมายกับเจ้าหน้าที่ก่อนเดินทางไปวัดตรีวิสุทธิธรรม

เพื่อกำหนดวันที่จะเข้ากราบนมัสการพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (วัดตรีวิสุทธิธรรม, 2555) หลังได้รับอนุญาตเข้าทำการรักษา ผู้ป่วยจะเข้าสู่กระบวนการเยียวยารักษาโรคมะเร็งของวัดตรีวิสุทธิธรรม (คลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์, ม.ป.ป.) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1.2.1 รูปแบบการรักษา

วัดตรีวิสุทธิธรรมมีคลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์ ให้การรักษาผู้ป่วยทั้งแบบไป-กลับ และแบบค้างคืนที่วัด คือการบวชถือศีล8 ทำกิจกรรมตามแผนการรักษาที่หมอยาและหมอหัตถการกำหนดให้ในแต่ละวัน มีลักษณะขั้นตอนการรักษาผู้ป่วยคล้ายโรงพยาบาลทั่วไป คือ การลงทะเบียนประวัติแรกรับ การคัดกรองและวินิจฉัยโรค การรักษาทางยาและหัตถการต่างๆ การติดตามอาการ และการจำหน่ายกลับบ้าน สำหรับการเตรียมยาสมุนไพรจะมีจิตอาสาที่วัดเป็นผู้ช่วยปรุงยาเอง ด้วยการต้ม (1) ต้มสกัดตัวยาให้เข้มข้น (2) ต้มเคี้ยวธรรมชาติ ซึ่งจะใช้เวลาต่างกัน ทำให้สามารถควบคุมความเข้มข้นได้ตามมาตรฐานตำหรับยาแผนไทย นอกจากนี้ รูปแบบการรักษาอาการและโรคต่างๆ เน้นการล้างพิษทุกส่วนออกจากร่างกาย การปรับสมดุลธาตุ การรักษาทางกายและทางจิตใจไปพร้อมๆ กันกับการปฏิบัติธรรมทางศาสนา และการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีในการเตรียมตัวกลับคืนสู่สังคม เพื่อเป็นแนวทางที่พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์มีปณิธานให้วัดตรีฯ มีลักษณะ “การรักษาแบบองค์รวม” (Holistic Care)

1.2.2 ลักษณะการวินิจฉัยและแนวทางการรักษา

1) การคัดกรองโรคและการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเจ็บป่วย หลังจากผู้ป่วยถือบวชศีล8 เรียบร้อยแล้ว ผู้ป่วยจะได้รับบริการชั่งน้ำหนัก วัดความดัน สอบถามโรคทางพันธุกรรม อุบัติเหตุ การรักษาโรคมะเร็งในอดีต ความผิดปกติของสีอุจจาระและปัสสาวะ ซึ่งหมอยาจะนำข้อมูลส่งปรึกษาพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ ทุกวันในช่วงเย็น เพื่อวางแผนการรักษา

2) การรักษาด้วยยาจากสมุนไพรชนิดต่างๆ สูตรยาจะแตกต่างกันตามชนิดของมะเร็ง การรักษาต้องอยู่วัดอย่างน้อย 3 คอร์ส (10 วันต่อ 1 คอร์ส) หรือประมาณ 30 วัน สำหรับผู้ป่วยมะเร็งระยะ 3 - 4 หรือระยะสุดท้ายที่มีความเจ็บปวด เฉลี่ยประมาณ 10 คอร์ส โดยมีขั้นตอนดังนี้

ก. การล้างสารเคมีจากการรักษาเดิมออกก่อน เรียกว่า การถ่ายน้ำเหลือง-น้ำเลือด ในที่นี้ น้ำเหลืองคือ ระบบภูมิคุ้มกัน เนื่องจากผู้ป่วยมะเร็งทุกชนิดที่เคยรักษาด้วยยาเคมีบำบัดจากการแพทย์แผนปัจจุบันจะมีสารตกค้างในร่างกาย ทำให้ร่างกายอ่อนแอและอาจติดเชื้อโรคร่างกาย การขับถ่ายสารเคมีออกทางอุจจาระจะทำให้ถ่ายอุจจาระหลายครั้งต่อวัน หรือมีอาการคลื่นไส้อยากอาเจียน นาน 3 วัน น้ำเหลืองจึงจะสะอาด

ข. การบำรุงน้ำเหลืองกลับเข้าไปในร่างกายด้วย “P-Herb” ในวันที่ 4 จะกินยาบำรุงชนิดเม็ด ชนิดผง และชนิดแคปซูล การกินยาทุกวันเพื่อให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกัน ร่างกายจะแข็งแรงมากขึ้น

ค. ยาสมุนไพรรักษามะเร็ง โดยทั่วไปตำหรับยามีประมาณ 28 สูตร การเลือกใช้จะขึ้นอยู่กับชนิดของมะเร็ง ซึ่งโรคอื่นๆ จะใช้ยาแตกต่างกันออกไป การรับยาสมุนไพรเพื่อการรักษา จะรับเช้า และเย็น เวลา 6.45 – 7.30 น. และ 16.00 – 16.45 น.

ง. การบำบัดโรคเฉพาะที่ จะมีรูปแบบการล้างพิษด้วยการสูดดมสมุนไพรต้ม อบตัวด้วยความร้อน เหมือนการอยู่ไฟของสตรีหลังคลอด การนั่งเตาถ่านอบสมุนไพรเพื่อรักษาวัณโรคในอวัยวะต่าง ๆ ได้แก่ มดลูกในสตรี และต่อมลูกหมากในบุรุษ รวมถึงโรคจิตเสีดวงวาท เป็นต้น ก่อนกินยา การบำบัดเฉพาะที่ และหัตถการ จะให้ถึงบุญคุณครูบาอาจารย์ที่ให้แนวทางการรักษาโดยสวดคำอธิษฐาน “นะโมพุทธานะ มะอะอุ อะ สัง วิ สุ โร ปุสะพุทะ” 3 ครั้ง

จ. การรักษาด้วยหัตถการต่างๆ ในแต่ละคนจะมีจำนวนครั้ง และความถี่ที่แตกต่างกันไปวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ป่วยกลับไปใช้ชีวิตได้เหมือนเดิมที่เร็วขึ้น ได้แก่ (1) การนวดบำบัด นวดแผนไทย นวดตัวด้วยน้ำมันร้อนและใช้เท้าเหยียบนวดไปตามร่างกาย เพื่อให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหว (2) การฝังเข็มของแพทย์แผนจีน คือ ให้ธาตุลมและธาตุไฟ เคลื่อนไหว ร่างกายจะสามารถซ่อมแซมโรคเองได้ ถ้าเกิดความสมดุลของธาตุที่เป็นปกติ (คลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์, ม.ป.ป.)

ฉ. กิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ (1) การสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น และสวดอิติปิโส 108 จบ (2) การทำสมาธิบำบัด จิตที่สงบร่างกายจะหลั่งสารความสุขออกมา (3) พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญใส่บาตร การถวายภัตตาหารและสังฆทานแก่พระสงฆ์ และการอุทิศส่วนกุศล และ (4) การอบรมจากวิปัสณาจารย์ เช่น ความรู้เรื่องชีวิตประจำวัน สอนธรรมะ ความรู้ด้านโภชนาการ (วัดศรีสุทธีธรรม, 2555)

ข. การดูแลสุขภาพทั่วไป ด้วย (1) การออกกำลังกายด้วยท่า “ฤๅษีดัดตน” (2) โภชนาการ เน้นการรับประทานอาหารมังสวิรัตที่โรงทาน (3) กิจกรรมจิตอาสา สามารถทำได้ทุกเวลาที่ว่าง เช่น กวาดลานวัด ทำความสะอาดคลินิกแพทย์แผนไทย ล้างห้องน้ำ ช่วยเหลือผู้สูงอายุ เพื่อการสร้างกุศล ลดผลกระทบในอดีต และอุทิศผลบุญให้แก่เจ้ากรรมนายเวร (วัดศรีสุทธีธรรม, 2555)

3) การติดตามและการประเมินผลการรักษา

ก. การติดตามการรักษา แยกตามกลุ่มอาการ (1) กลุ่มอาการหนัก หมออาจจะเยี่ยมไข้ทุกวันเพื่อการปรับยา (2) กลุ่มที่มีอาการดีขึ้นแล้ว จะติดตามทุกคอร์ส หรือประมาณ 10 วันต่อครั้ง (3) กลุ่มที่มีอาการแทรกซ้อนหรือผิดปกติ จะแนะนำให้ติดต่อห้องยาและรอสอบถามได้ทันที (4) กลุ่มผู้ป่วยระยะสุดท้ายจะให้การรักษาแบบประคับประคอง ทั้งนี้ ทางวัดได้จัดให้มีการตรวจสุขภาพจากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลในชุมชนที่เป็นอาสาสมัคร เช่น การตรวจระดับน้ำตาลในเลือด การวัดความดันโลหิต และการตรวจมะเร็งปากมดลูกโดยแพทย์แผนปัจจุบัน

ข. การประเมินผลการรักษาผู้ป่วยจะดูจากสภาพความเป็นจริง เช่น สุขภาพร่างกายมีความแข็งแรง สิวจางระ/ปัสสาวะ ปกติ (ตรวจตับ/ไต) ความดันโลหิต ร่วมกับการประเมินจากผลมะเร็งทางห้องทดลอง และพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ร่วมวินิจฉัย หากกรณีเป็นผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ให้การักษาแบบประคับประคอง แนะนำให้ญาติพาผู้ป่วยไปนอนฟังสวดมนต์ทุกวัน ไม่เน้นการกินยามาก แต่เน้นให้สร้างบุญกุศลที่วัด นำทางผู้ป่วยเข้าสู่ระยะสุดท้ายของชีวิต ให้เคลื่อนไหวธาตุในร่างกายด้วยการช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุด ด้วยพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์คาดหวังให้วัดเป็นเมืองสุขภาพ การจัดให้การเยียวยาผู้ป่วยแบบองค์รวม เพื่อให้ผู้ป่วยกลับไป

ใช้ชีวิตได้เหมือนเดิม ผลจากการรักษาทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคแล้วทำการบอกต่อ เป็นการดึงคนเข้าหาศาสนา เพิ่มช่องทางการเผยแพร่ศาสนา อีกทั้ง บางส่วนกลับมาเป็นอาสาสมัครมีทั้งแบบประจำและแบบไป – กลับ

ผู้ป่วยที่ได้รับอนุญาตให้กลับบ้าน มีคำแนะนำดังนี้ (1) ควรไปรับการตรวจทางแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น การตรวจเลือดค่ามะเร็งทางห้องทดลอง ในอดีตทุก 3 คอร์สก่อนกลับบ้านทางวัดจะพาไปตรวจค่ามะเร็งในเลือด แต่ปัจจุบันทุนอุดหนุนไม่เพียงพอจึงให้ผู้ป่วยกลับไปตรวจค่ามะเร็งในเลือดเอง (2) การกินยาสมุนไพรต่อเนื่อง ที่ควรกินประจำคือ ยาถ่ายน้ำเหลือง (ขับออกทางอุจจาระ) ยาบำรุงน้ำเหลือง และ ยาขับพิษทางปัสสาวะ หากต้องการซื้อยาไปกินเอง ควรซื้อจากที่หมอยาจัดให้ เนื่องจากทุกชนิดผ่านมาตรฐานทางยา ซึ่งผู้ผลิตได้รับใบอนุญาตจากกรมแพทย์แผนไทย และมีราคาถูกกว่าตามท้องตลาด บางชนิดมีสรรพคุณมากกว่า เพราะตัวยาคำนึงถึงระยะเก็บเกี่ยวด้วย (3) ถ้าทำได้ควรกลับมาตรวจที่คลินิกของวัดทุกเดือน (4) การป้องกันการกลับไปเป็นซ้ำ แนะนำการปฏิบัติธรรมต่อเนื่อง การสวดมนต์ ปฏิบัติศีล 8 หรือ ศีล 5 ให้บริสุทธิ์ต่อเนื่อง เพราะจิตมีความสำคัญ เนื่องจากโรคมะเร็งเกิดจากวิบากกรรมในอดีต (วัดตรีวิสุทธิธรรม, 2555)

นอกจากนี้ พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ยังให้ใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา “อิทธิบาท 4” เพื่อให้ผู้ป่วยและพุทธศาสนิกชนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (วัดตรีวิสุทธิธรรม, 2555) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ (1) “ฉันทะ” ได้แก่ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ไม่ใคร่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป (2) “วิริยะ” ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดถอย (3) “จิตตะ” ความคิดมั่นไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ลืมสิ่งที่ควรทำ (4) “วิมังสา” ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564) ทั้งนี้ “อิทธิบาท 4” ยังเป็นพรหรือธรรมอันน่าปรารถนา ที่ควรปลูกฝังและให้เกิดมีขึ้น เรียกว่า จตุรพิธพร หรือพร 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ โดย (1) “อายุ” คือ พลังที่หล่อเลี้ยงทรงชีวิตให้สืบต่ออยู่ได้ยาวนาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 (2) “วรรณะ” คือ ความงามเอิบอ้อมแผ้วใสน่าเจริญตาเจริญใจ ได้แก่ ศีล (3) “สุขะ” คือ ความสุข ได้แก่ ฌาน 4 และ (4) “พละ” คือ กำลังแรงความเข้มแข็งที่ทำให้ขมขจัดได้แม้แต่กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินชีวิตที่ดำรงปลอดโปร่งเป็นสุข บำเพ็ญกิจด้วยบริสุทธิ์และเต็มที่ไม่มียึดถือหรือความทุกข์ใดๆ จะสามารถอุปถัมภ์ครอบงำ ได้แก่ วิมุตติ ความหลุดพ้น หมดสิ้นอาสวะ หรืออรหัตตผล

เมื่อพิจารณากระบวนการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม พบว่ามีแนวทางดังนี้ (1) กระบวนการเยียวยาผู้ป่วยมีลักษณะเน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง ให้แผนการรักษาตามโรคและปัญหาที่เป็น (2) มีความสอดคล้องกับการแพทย์ดั้งเดิมแบบอายุรเวท ที่ให้การรักษา ฟื้นฟูสุขภาพ บำรุงร่างกายและสนับสนุนทางจิตวิญญาณ (3) สมุนไพรและยาต่างๆ จากแหล่งคุณภาพได้มาตรฐาน และมีความปลอดภัย (4) ผู้ให้การรักษาหรือหมอยาเป็นผู้มีความรู้และผ่านการอบรมแพทย์แผนไทยจากกระทรวงสาธารณสุข (5) มีระบบการตรวจคัดกรองโรค วางแผนการรักษา ให้การรักษา การตรวจติดตาม และคำแนะนำการปฏิบัติตัวเมื่อกลับบ้าน ซึ่งคล้ายกับระบบสาธารณสุขจากภาครัฐบาล (6) เป็นทางเลือกของการรักษาและฟื้นฟู

สุขภาพ สอดคล้องแนวพุทธวิถี กาย-ใจ หรือแบบองค์รวมทางการรักษา (7) มีแนวทางการสร้างเครือข่ายที่ดีของพุทธศาสนิกชนแห่งความช่วยเหลือ (8) สามารถช่วยลดช่องว่างทางการรักษาพยาบาลได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐฯ วัดและพระสงฆ์ที่มีความรู้ด้านสมุนไพรและการเยียวยาผู้ป่วยด้วยพุทธวิธีต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเติมเต็มระบบสุขภาพของคนในสังคมไทย

2. การเยียวยารักษาโรคของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่ามีการใช้ยาจากสมุนไพรในการรักษาโรคในอารยศาสตร์กว่า 100 แห่ง ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของอาณาจักรขอม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตั้งแต่ก่อนตั้งกรุงสุโขทัย องค์ความรู้การแพทย์แผนไทยได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องของธาตุสี่และขันธห้า และได้พัฒนามาตลอดช่วงประวัติศาสตร์ของประเทศ (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, ม.ป.ป.) วัดไทยจึงเป็นที่พึ่งพิงของผู้เดินทางผ่านไปมา เป็นที่บำบัดเยียวยารักษาผู้ป่วยโรคทางกายและเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของคนในชุมชนตลอดเรื่อยมา ซึ่งในปัจจุบันเรายังสามารถพบเห็นงานวิจัยหลายชิ้นที่สนับสนุนความคงอยู่ของพระหมอซึ่งให้การเยียวยารักษาผู้ป่วยโรคต่างๆ เช่น การบำบัดผู้ติดยาเสพติด ผู้ป่วยโรคมะเร็ง เป็นต้น ความเชี่ยวชาญในด้านสมุนไพรเป็นความสามารถเฉพาะส่วนบุคคลที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าอนุรักษ์ไว้ ความเกี่ยวข้องของพระหมอในฐานะที่เป็นพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจึงสมควรได้ค้นหาคำตอบ ในที่นี้จะได้ศึกษาในประเด็นความหมายและลักษณะพระคิลานุปัฏฐาก รูปแบบการรักษา ลักษณะการวินิจฉัยและแนวทางการรักษาดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายและลักษณะพระคิลานุปัฏฐาก

จาก พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของ “คิลานุปัฏฐาก” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ไว้ดังนี้ คิลาน-, คิลานะ- อ่านว่า คิลานะ- เป็นคำนาม มาจากภาษาบาลี แปลว่า คนเจ็บ และ อุปัฏฐาก อ่านว่า อุปัตถาก, อุปัตถาก- เป็นคำนาม มาจากภาษาบาลี แปลว่า ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณร, ถ้าเป็นหญิงใช้ อุปัฏฐายิกะ เมื่อนำสองคำมาประสมรวมกันแล้ว “คิลานุปัฏฐาก” จึงหมายถึง ผู้บำรุงหรือดูแลพระภิกษุสามเณรอพาธ หรือ ผู้พยาบาลคนป่วย ได้แก่ ผู้รับใช้เวลาเจ็บไข้, ผู้พยาบาล ในทางพระธรรมวินัย ท่านหมายถึง ภิกษุสามเณรที่ทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกันในเวลาอาพาธ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “พวกเธอไม่มีมารดาไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพึงพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอจักไม่พยาบาลกันเองใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิมพา.(ไทย); 5/365/240) นัยนี้ให้ความหมายว่า ผู้ใดที่ประสงค์จะเป็นผู้ดูแลในยามที่พระพุทธเจ้าเจ็บป่วย ท่านให้ผู้นั้นช่วยดูแลรักษาพระภิกษุผู้ป่วยใช้ด้วย บ่งชี้ว่า การพยาบาลหรือบำบัดโรคภัยไข้เจ็บของพระสงฆ์ เท่ากับเป็นการได้อุปัฏฐากพระพุทธองค์ หรือจะเป็นผู้มีจิตใจอันเป็นบุญกุศลอย่างมากในอนาถสงฆ์

คุณสมบัติของผู้ที่เหมาะสมในการดูแลผู้ป่วยนั้น มีพุทธพจน์ตรัส กล่าวถึง “คิลานุปัฏฐาก” ว่ามี 5 ประการ ดังนี้ (1) เป็นผู้สามารถประกอบยา (2) การรู้จักของแสลงและไม่แสลง คือกันของแสลงออก นำของไม่แสลงเข้าไปให้ (3) มีจิตเมตตาพยาบาลไข้ ไม่เห็นแก่อาภิส (4) เป็นผู้ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่อาเจียนออกไปเสีย (5) เป็นผู้สามารถที่จะชี้แจงให้คนไข้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาในกาลทุกเมื่อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.ปญจก.(ไทย); 22/124/204) พระสงฆ์ที่ให้การเยียวยาหรือให้การพยาบาลผู้ป่วย ควรจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางยา จนถึงระดับมีความสามารถในการปรุงยาได้ด้วยตนเอง รู้ว่ายาและอาหารชนิดใดเหมาะสมและเป็นโทษแก่การรักษา มีจริยธรรมของการเป็นผู้อยู่ในฐานะแพทย์หรือพยาบาล สามารถสนทนา บรรยายหรืออธิบายเกี่ยวกับธรรมได้ สอดคล้องกับ ศิวนาถ ยอดสุวรรณ (2562) ที่ศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีต่อการแพทย์แผนไทย พบว่า เพื่อการมีจิตสำนึกที่จะรักษาคนไข้ ให้มีความเมตตาต่อกับคนไข้ด้วยการคิดคำรักษาอย่างเป็นธรรม ปราศจากความโลภ ไม่เห็นแก่ได้ ทำกิจกรรมเยี่ยมไข้เพื่อให้กำลังใจคนป่วย คนประสบทุกข์ มีปิยวาจา ที่มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อคนไข้ และบริหารสถานพยาบาลด้วยวิสัยทัศน์และมีความชำนาญในงาน

2.2 รูปแบบการรักษา ในแนวทางการเยียวยาผู้ป่วยของพระคิลานุปัฏฐากจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องโรคและประเภทของผู้ป่วยเพื่อให้การวินิจฉัยแยกโรคและให้การรักษาที่ถูกต้องครบถ้วน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงจำแนกโรคออกเป็น 2 จำพวก คือ (1) โรคทางกาย และ (2) โรคทางใจ แม้โรคทางกายอาจไม่เกิดขึ้นกับบางคนได้ แต่โรคทางใจนั้นหาได้ยากที่จะไม่เกิดขึ้นกับคนใดเลย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.จตุกก.(ไทย); 21/157/217) และ คนไข้ 3 ประเภท ดังข้อความที่ว่า คนไข้ 3 จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก 3 จำพวกเป็นไฉน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.เอกก.(ไทย); 20/22/169) คือ

2.2.1 คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โรคนะที่เป็นสัปายะ หรือไม่ได้โรคนะที่เป็นสัปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปายะก็ตาม และได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตาม ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย

2.2.2 คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โรคนะที่เป็นสัปายะ หรือไม่ได้โรคนะที่เป็นสัปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปายะก็ตาม และได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตาม ย่อมหายจากอาพาธนั้นได้

2.2.3 คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โรคนะที่เป็นสัปายะ จึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้ยาที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย และได้คนพยาบาลที่เหมาะสมจึง หายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย

บรรดาคนไข้ 3 จำพวกนั้น คนไข้ใดได้โรคนะที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้ยาที่เป็นสัปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ย่อมไม่หายและได้คนพยาบาลที่เหมาะสม จึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย เพราะอาศัยคนไข้ชั้นนี้แล เราจึงอนุญาตอาหารสำหรับภิกษุใช้ อนุญาตยาสำหรับ

ภิกษุไข้และอนุญาตคนพยาบาลสำหรับภิกษุไข้ก็เพราะอาศัยคนไข้ คนไข้คนอื่น ๆ ก็ควรได้รับการพยาบาลด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.เอกก.(ไทย); 20/22/170)

รูปแบบการรักษาในสมัยพุทธกาลจึงมีแนวทางตามการตรวจวินิจฉัยแยกโรค ได้แก่ โรคทางกายและโรคทางใจ โดยเชื่อว่าแม้มนุษย์เราอาจมีสุขภาพกายที่แข็งแรงแต่สามารถเกิดมีความเจ็บป่วยทางจิตใจได้เสมอ ทั้งนี้ในการแบ่งประเภทคนไข้ 3 ประเภท ได้แก่ (1) คนไข้ที่ได้รับหรือไม่ได้รับการดูแลรักษาที่ไม่มีโอกาสหายจากโรค (2) คนไข้ที่ได้รับหรือไม่ได้รับการดูแลรักษาที่สามารถหายจากโรคเองได้ (3) คนไข้ที่ได้รับการดูแลรักษาจึงจะหายจากโรค หากไม่ได้รับการดูแลรักษาจะไม่สามารถหายจากโรคได้ นโยบายการจัดประเภทผู้ป่วยด้วยการพิจารณาถึงสภาพความพร้อมของปัจจัยในการรักษาและระดับความรุนแรงของโรค นอกจากนี้พระพุทธรังคังทรงเป็นผู้ที่มีความเสมอภาคเกี่ยวกับการดูแลรักษาคนไข้ทุกประเภทอย่างเท่าเทียมกัน คือไม่ควรปฏิเสธการรักษาใครเลยแม้จะรู้ว่าหายจากโรคหรือไม่ หรือโรคอาจหายเองได้ก็ตาม

2.3 ลักษณะการวินิจฉัยและแนวทางการรักษา

2.3.1 ลักษณะการวินิจฉัย คือการพิจารณาสาเหตุของการเกิดโรค ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ให้นิยามความหมายของสมุฏฐานของการเกิดโรค หมายถึงการรู้ที่ตั้งแรกของการเกิดโรคอันเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ประกอบด้วย 8 สมุฏฐาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อภ.จตุกก.(ไทย); 21/87/134) ดังนี้ (1) ดี (อวัยวะภายใน) (2) เสมหะ (เมือกจากลำคอหรือลำไส้) (3) ลม (ภายในกาย) (4) ประชุมกันเกิดขึ้น (5) ฤดูแปรปรวน (6) การบริหารไม่สม่าเสมอ (7) การบาดเจ็บ (8) เกิดจากผลกระทบ (บาป) การวินิจฉัยโรคของพระพุทธเจ้าคือการนำข้อมูลจากการคัดกรองประเภทของโรคและสาเหตุการเกิดโรค ที่มาจากทั้งภายในและภายนอกร่างกาย แล้วจึงพิจารณาให้การรักษา

2.3.2 แนวทางการรักษาในสมัยพุทธกาลมีชวกโกมารภัก เป็นแพทย์ให้การรักษาทั้งยาสมุนไพรและการผ่าตัด ดังตัวอย่าง การตรวจความผิดปกติให้กับภรรยาเศรษฐีที่เมืองสาเกต ที่มีอาการปวดศีรษะเรื้อรังรักษาด้วยยาสมุนไพรผสมเนยใสและชันต์ฤดูเข้าในจมูก การตรวจและให้การรักษาโรคกับพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงประชวรโรคริดสีดวงทวาร การตรวจรักษาโรคติดเชื้อในสมองให้แก่เศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ที่เจ็บป่วยด้วยอาการปวดศีรษะซึ่งแพทย์ท่านอื่นคาดคะเนว่าจะเสียชีวิตภายใน 7 วัน แต่สามารถรอดชีวิตได้ด้วยการผ่าตัดสมองแล้วดูแลรักษาผ่าตัดด้วยการจัดท่านอน และการตรวจความผิดปกติของร่างกายอย่างละเอียด อาการอาหารไม่ย่อย ขับถ่ายไม่ออก ชูบซิด ผิวดรรมเศร้าหมอง วินิจฉัยโรคเนื่องจากลำไส้แล้วให้การรักษาด้วยการให้อาหารและเศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มคท.(ไทย); 5/129-133/134-144) เช่นเดียวกันกับ พรศรี บุญสายบัว (2563) ได้ทำการศึกษา พบว่าพระพุทธเจ้าให้การรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุตามธรรมชาติ ขบวนการรักษาได้แก่ วินิจฉัยโรคโดยการวิเคราะห์สาเหตุ มีการศึกษาสรรพคุณของยา และให้การรักษาด้วยยา กิน ยาทา ตามจำนวนและขนาดที่ต้องการ รวมทั้งการรักษาด้วยการผ่าตัด เช่น ผ่าตัดฝี ตัดเนื้องอก

นอกจากการรักษาโรคทางกายแล้ว โรคทางใจที่อาจเป็นผลต่อโรคทางกาย ต้องใช้ธรรมโอสธรักษา ได้แก่ “โพชฌงค์ 7” เป็นหลักปฏิบัติเพื่อยกระดับจิตใจของผู้ป่วยให้เข้มแข็งอดทนในการต่อสู้กับความเจ็บป่วย

3 ระดับ คือ ดุจจิต ยกจิต และข่มจิต ซึ่ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2565) กล่าวไว้ว่า โภชนงค์ เป็นธรรมที่สำคัญ แปลว่าองค์แห่งการตรัสรู้ หมายถึง (1) รู้แจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลาย ชำระใจให้หมดกิเลส ความรู้ที่เป็นเหตุให้เกิดความบริสุทธิ์ (2) ปัญญาที่ทำให้ตรัสรู้นี้ทำให้เกิดความตื่น พ้นจากความประมาทมัวเมา ความยึดติดต่างๆ (3) ทำให้จิตใจของผู้นั้นมีสภาพจิตที่ดีแม้กายป่วยแต่ใจไม่ป่วย เป็นจิตใจที่มีความสุขและช่วยผ่อนคลายจากโรคนั้น มี 7 ประการ คือ (1) “สติ” ความระลึกได้ เป็นเครื่องดึงจิตไว้กับสิ่งนั้นๆ (2) “ธัมม-วิจยะ” หรือ ธรรมวิจยะ คือการเลือกเฟ้น หรือใช้ปัญญาไตร่ตรองความจริง ความถูกต้อง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล (3) “วิริยะ” ความเพียร ความกล้าหาญ ใจสู้ ไม่ท้อแท้ (4) “ปิติ” ความอิ่มใจ ซาบซึ้ง ปรายปลื้ม เป็นอาหารหล่อเลี้ยงที่สำคัญของจิตใจ (5) “ปัสสัทธิ” ความผ่อนคลาย หรือสงบเย็น ไม่กระสับกระส่าย ไม่เครียด (6) “สมาธิ” ความตั้งใจมั่น หรือแน่วแน่อยู่กับสิ่งนั้นๆ (7) “อุเบกขา” ความวางเฉย มีจิตที่เป็นกลาง ไม่เอนเอียง เป็นความเคยรู้ ดังนั้นการมี “สติ” จะนำมาซึ่งประโยชน์ในการส่งต่อกันไปตามลำดับ เป็นธรรมที่หนุนเนื่องกัน ช่วยให้บรรลุถึงจุดหมาย และ “ปิติ” ช่วยส่งเสริมให้มีความสุขกายแล้วมีความสุขใจด้วย จึงมีสุขภาพที่ดีพร้อมทั้งสองด้าน

จากข้อความข้างต้น การเยียวยารักษาโรคของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีหลักฐานการตรวจวินิจฉัย วิเคราะห์แยกโรค แล้วให้การรักษาทั้งการใช้ยา กิน ยา ฯลฯ ที่หาได้จากธรรมชาติ ด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งการผ่าตัดรักษาโรคทางกาย วัตถุประสงค์ที่จะสงเคราะห์คนในสังคมให้เกิดความไม่มีโรคร้ายมาเบียดเบียน และโรคทางใจที่ให้ความสำคัญกับการมีสติ มีเป้าหมายให้สามารถใช้เวลาในการศึกษา พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อการหลุดพ้น พระคิลานุปัฏฐากให้การดูแลพยาบาลพระสงฆ์ อาพาธเปรียบเสมือนการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า นับเป็นการปฏิบัติอันได้กุศลยิ่ง ความทุกข์จากความเจ็บป่วยของคนในสังคม เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ทำหน้าที่ให้การสาธารณสุขสงเคราะห์ จากความสัมพันธ์แนบแน่นในวัฒนธรรมไทย พระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้มีความรู้ในการเยียวยารักษาโรค คือ รู้ประเภทของโรคที่เกิดขึ้น รู้วิธีการรักษา การปรุงยา สิ่งต้องห้าม การปฏิบัติตัวหรือการแนะนำธรรม การรักษาใจคือการรักษากาย รวมทั้งการมีจริยธรรมทางการรักษา คือให้ความเท่าเทียมกันสำหรับผู้ป่วยทุกคน แม้ผู้ป่วยสามารถหายจากโรคทางกายได้เอง แต่อาจเป็นโรคมานใจซึ่งต้องใช้ธรรมโอสธเป็นเครื่องเยียวยา

3. วิเคราะห์แนวความคิดรูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม

การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งที่วัดตรีวิสุทธิธรรมเกิดจากความดำริของพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (หลวงพ่อไก) โดยนำหลักธรรมบำบัดแบบองค์รวม ประกอบด้วย (1) การรักษาร่างกายด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย และ (2) การรักษาจิตใจด้วยธรรมโอสธ ตามแนวความคิด “รักษาคน เพื่อรักษาธรรม” ทำให้ผู้ป่วยแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถกลับไปเป็นกำลังสำคัญให้กับครอบครัวและสังคมไทย ซึ่งโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย พระพิทักษ์สโรคา กำลังทำการก่อสร้างเป็นโรงพยาบาลขนาดกลาง รองรับผู้ป่วยแบบค้างคืนได้ประมาณ 60 เตียง มีการรักษาที่เป็นระบบ มีมาตรฐาน มีประสิทธิภาพ ได้รับการรับรองจากกรมการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข ให้การรักษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และจะเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ทางการแพทย์แผนไทยในอนาคต ซึ่งแนวคิดรูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม สามารถวิเคราะห์ตามบริบทคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

3.1 แนวคิดของการเยียวยารักษาผู้ป่วย มีความสำคัญต่อภาพรวมการให้บริการเป็นอย่างดี

3.1.1 แนวคิดเรื่องการรักษาเป็นบุญ

จากคำตรัสของพระพุทธเจ้าที่ทรงกล่าวไว้ใน “คิลานสูตร” มีนัยของ “พระคิลานุปัฏฐาก” ว่าการพยาบาลหรือการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บของพระสงฆ์ด้วยกัน เสมอเหมือนเป็นการได้อุปัฏฐากพระพุทธองค์ หรือจะเป็นผู้มีจิตใจอันเป็นบุญกุศลอย่างมากในอนาถสงฆ์ ซึ่งตามความหมายของ “บุญ” หมายถึงการกระทำดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ในที่นี้ บุญกิริยาวัตถุ คือที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดี ทางทำความดี มี 10 ข้อ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 93-94) ได้แก่ (1) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ (2) สีลมัย ด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย (3) ภาวนามัย ด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจให้มีปัญญา (4) อปจายนมัย ด้วยการประพาสผู้อื่น (5) เวยยาวัจจมัย ด้วยการช่วยชวนชาวรับใช้ (6) ปัตตทานมัย ด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น (7) ปัตตานุโมทนามัย ด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (8) ธัมมัสสวนมัย ด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้ (9) ธัมมเทศนามัย ด้วยการสั่งสอนธรรมให้คนอื่นรู้ (10) ทิฏฐุชุกัมม ด้วยการทำความเห็นให้ตรง

อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2565) กล่าวถึงเรื่องการรักษาให้ผู้ป่วยว่า ผู้รักษาก็ได้รับด้วยเช่นกัน ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากการสังเกตชีวิตมนุษย์ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ อย่างมีสติที่มาพร้อมกับสัมปชัญญะคือความรู้ และพึงพอใจให้ปัญญา เก็บข้อมูลไว้เป็นข้อมูลสำหรับระลึกใช้ ได้ฝึกพัฒนา แก้ปัญหาและปรับปรุงตัวเอง สามารถสร้างความเพลิดเพลินมีปิติสุข จึงถือว่างานรักษาผู้ป่วยคือเครื่องมืออันประเสริฐในการพัฒนาชีวิต หากตั้งใจในจุดหมายสูงสุดเช่นวิถีของพระโพธิสัตว์ มุ่งหมายต่อโพธิญาณ มีปณิธานว่าจะต้องทำให้สำเร็จ ยอมสละได้แม้กระทั่งชีวิต มั่นคงในความดี นอกจากนี้ ในแนวคิดแบบพระอรหันต์คือผู้บริสุทธิ์ ฝึกเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า เป็นผู้ซึ่งไม่มีอะไรที่ต้องทำเพื่อตนเองอีก เพราะเป็นผู้บรรลุจุดหมายแล้ว ละทิ้งตัวตนแล้ว จึงเป็นบุคคลที่มีจิตใจสมบูรณ์ มีความสุขอยู่ในตัวตลอดเวลา

ตามคำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับปณิธานของพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ พระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม ว่า “ถ้าเป็นคน เพื่อรักษาธรรม” อันหมายถึง การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งเป็นไปเพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดของทางพุทธศาสนาในการแผ่ธรรมของพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์คือ ท่านปฏิบัติเนสาชิก จึงเป็นการทำความเพียรในธรรม และเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา มิได้เพื่อผลทางการค้าหรือลาภสักการะ ตั้งแต่แรกเริ่มก่อสร้างวัดพระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์มีเป้าหมายเพื่อให้วัดเป็นแหล่งสุขภาพของชุมชน จนสามารถยกระดับการยอมรับทางสังคม ให้เป็นคลินิกการแพทย์พิทักษ์ศาสนวงศ์ และโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย พระพิทักษ์สโรคา ตามลำดับ รวมทั้งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการเยียวยาผู้ป่วย ญาติและพุทธศาสนิกชนที่ยินดีในอนาถสงฆ์

3.1.2 แนวคิดเรื่องการรักษาโรคเป็นการกำจัดความทุกข์ ที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย ญาติ หรือผู้เกี่ยวข้อง หากแต่ในหลักพุทธธรรมได้ให้ขอบเขตของคำว่า “ทุกข์” ไว้ว่า “บรรดาอริยสัจ 4 นั้น ทุกขอริยสัจ เป็นอย่างไร คือชาติเป็นทุกข์ ชราเป็นทุกข์ มรณะเป็นทุกข์ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นทุกข์ การประสบกับอารมณ์ อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 เป็นทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ป. (ไทย); 31/33/50) ณ.ที่นี้ ในการมองเห็นความทุกข์ของผู้ป่วยและคนในสังคมนั้น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) (2565) กล่าวว่า “พระพุทธศาสนา มอง “ความไม่สบาย” ว่าเป็นโรคของชีวิต ซึ่ง “โรค” เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า “ทุกข์” เป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน โดยหลักการเยียวยารักษา ใช้หลักอริยสัจ 4 ดังนี้คือ (1) ทุกข์ ได้แก่โรค (2) สมุทัย แปลว่า เหตุของโรค หรือสมุฏฐานของโรค (3) นิโรธ คือ ภาวะที่หายจากโรค และ (4) มรรค ได้แก่ยาและกระบวนการวิธีใช้บำบัดโรคหรือทำให้หายโรคนั้น เมื่อทุกข์อยู่ติด กายกับใจนี้ ต้องมองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

รูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม เป็นไปตามประเภทของโรค และอาการของผู้ป่วย สอดคล้องกับ “โรคสูตร” คือ โรคที่เกิดขึ้นมี 2 ชนิดในผู้ป่วย ได้แก่โรคทางกาย และโรคทางใจ ซึ่ง (1) โรคทางกาย ใช้สมุนไพรและหัตถการต่างๆ โภชนบำบัด การออกกำลังกาย (2) โรคทางใจ ใช้ธรรมโอสถ การสวดมนต์ การทำสมาธิ พิธีกรรมทางศาสนา และการทำจิตอาสา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งที่วัดตรีวิสุทธิธรรม มีลักษณะ “ใช้หลักธรรมะบำบัดแบบองค์รวม” คือ การใช้สมุนไพรเป็นการแพทย์ดั้งเดิมที่มีรากฐานความคิดจากพระพุทธศาสนา ในเรื่อง ธาตุสี่ และขันธห้า การปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติธรรม เพื่อให้ร่างกายหลั่งสารแห่งความสุข เป็นแนวทางเดียวกันกับความสำคัญของ “ปิติ” ความอิ่มใจ จะช่วยเป็นอาหารใจ คือ เป็นการส่งเสริมให้มีความสุข เพื่อความสมบูรณ์ของสุขภาพทั้งสองด้าน คือด้านกายและด้านใจ

3.2 แนวคิดคุณลักษณะของผู้ให้การรักษา

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ไว้ว่าพระคิลานุปัฏฐากต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติของผู้ให้การรักษา โดยจำแนกออกเป็น

3.2.1 คุณสมบัติด้านความรู้ ในการเป็นผู้ดูแลหรือพยาบาลผู้ป่วยไข้ ได้แก่ (1) ความรู้เรื่องยา สามารถจัดยาหรือปรุงยาเองได้ (2) ความรู้เรื่องอาหารว่าชนิดใดเหมาะสมและเป็นโทษแก่การรักษา (3) ความรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถสนทนา บรรยายหรืออธิบายเกี่ยวกับธรรมได้ นอกจากนี้ หากให้การรักษาโรคหรือเป็นแพทย์ จะต้องมีความรู้เพิ่มมากขึ้น คือ (4) สมมุติฐานหรือสาเหตุของโรค (5) ประเภทของโรค และ (6) แนวทางการรักษาโรค สำหรับ พระคิลานุปัฏฐากที่วัดตรีวิสุทธิธรรมนั้น ท่านมีความรู้ด้านสมุนไพรในการเยียวยาผู้ป่วยโรคมะเร็งเป็นอย่างดี มีรูปแบบการเยียวยาผู้ป่วย สอดคล้องกับ “คิลานสูตร” คือมีการแยกประเภทของผู้ป่วยมะเร็งเป็นระดับต่างๆ การรักษาด้วยยาสมุนไพรที่แตกต่างกันออกไป มีทั้งหมด 28 สูตร แต่ที่เหมือนกันคือการล้างพิษสารเคมีจากเคมีบำบัดออกจากร่างกายก่อนการรักษาโรค ยาสมุนไพรที่ใช้เยียวยาผู้ป่วยมะเร็งที่วัดตรีวิสุทธิธรรม ได้รับการรับรองจากกรมแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุขได้

มาตรฐานการผลิตเทียบเท่ายาแผนปัจจุบัน โดยเป็นสมุนไพรที่วัดปลูกเองในสวนขนาด 75 ไร่ และซื้อมาจากแหล่งคุณภาพที่พิจารณาระยะการเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้คุณภาพสูงสุด

3.2.2 คุณสมบัติด้านจิตใจ ได้แก่ (1) มีจริยธรรมของการเป็นผู้อยู่ในฐานะแพทย์หรือพยาบาล คือมีจิตเป็นกุศลให้การเยียวยาแม้ต้องพบเจอในสิ่งน่ารังเกียจของผู้ป่วย (2) ให้การรักษาโดยไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล (3) ให้การรักษาผู้ป่วยทุกคนเท่าเทียมกัน แม้ว่าหากต้องคำนึงถึงปัจจัยในการรักษาไม่ว่าจะเป็นเรื่องยา อาหาร หรือให้การดูแลพยาบาลแล้วผู้ป่วยจะหายหรือไม่ก็ตาม เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ ศิวนาถ ยอดสุวรรณ (2562) เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการแพทย์แผนไทย พบว่า การมีจิตสำนึกที่จะรักษาคนไข้ มีความเมตตากับคนไข้ด้วยการคิดค่ารักษาอย่างเป็นธรรม ปราศจากความโลภ ไม่เห็นแก่ได้ และทำกิจกรรมจิตอาสาปลูกกุหลาบเย็บไข้เพื่อให้กำลังใจคนรอบข้าง มีปิยวาจาต่อคนไข้ และมีมนุษยสัมพันธ์

จากแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือให้การเยียวยากับผู้ป่วยทุกประเภท แม้ว่าให้การเยียวยารักษาโรคแล้วโรคนั้นๆ อาจจะไม่หายก็ตาม เปรียบเช่นการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งที่วัดตรีวิสุทธิธรรมที่ได้ให้การดูแลผู้ป่วยมะเร็งในระยะสุดท้ายแบบประคับประคอง ไม่ได้เน้นการกินยามากนั้น เพราะอาจจะกระทบความสบายทางกาย แต่มุ่งเน้นให้ผู้ป่วยปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มความสุขทางจิตใจ และพร้อมเผชิญหน้ากับวาระสุดท้ายของชีวิต ภายใต้ความอบอุ่นจากญาติที่ดูแลใกล้ชิด

สรุป

รูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของวัดตรีวิสุทธิธรรม เกิดจากปณิธานของพระคิลานุปัฏฐากที่เป็นท่านเจ้าอาวาส คือ พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (หลวงปู่เก๋) ท่านเป็นผู้มีความรู้ทั้ง 1) ทางโลกคือ โรคภัยไข้เจ็บและแนวทางการรักษาด้วยการแพทย์ดั้งเดิมวิไลพอ และ 2) ทางธรรม คือประกอบไปด้วยจริยธรรมที่งดงามของการเป็นผู้ให้การพยาบาลผู้ป่วยไข้ ใฝ่ในธรรมอันสูงสุด ปฏิบัติตนตามกรอบของพระธรรมวินัย ซึ่งนอกจากความรู้ความชำนาญในงานแล้ว ท่านเป็นผู้ก่อตั้งวัดให้เป็นสถานพยาบาลด้วยตนเอง มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำด้วยการมีวิสัยทัศน์ “รักษาคน รักษาธรรม” โดยให้การเยียวยาผู้ป่วยโรคทางกาย ควบคู่ไปกับการรักษาใจ หรือ แบบองค์รวมทั้งกายและใจ

แม้ว่า พระคิลานุปัฏฐาก ในปัจจุบันมีภาพลักษณ์ที่อาจต้องเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความทุกข์หรือความคาดหวังของคนในสังคม บริบทด้านศาสนาสงเคราะห์ด้วยเมตตาธรรม เพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลพระสงฆ์อาพาธและผู้ป่วยทุกโรค โดยไม่เลือกเชื้อชาติและศาสนา วัดตรีวิสุทธิธรรม จึงนับว่าเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น ให้มีสุขภาพที่ดีตามวิถีแบบไทยๆ เป็น “วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ” (Health Literate Temple) โดยยึดหลักสำคัญ คือการใช้ทางธรรมนำทางโลก ให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางกาย-จิต-ปัญญา-สังคม ซึ่งเป็นแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมเชิงรุกให้แก่พุทธศาสนิกชน อีกทั้งเป็นแนวทางการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย เพื่อให้เกิดความรู้สึกดี และมีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคร้ายที่กำลังเผชิญอยู่ สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐและส่วนที่เกี่ยวข้องลงได้เป็นอย่างมาก รูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยมะเร็งของพระคิลานุปัฏฐากวัดตรีวิสุทธิธรรม จึงถือเป็นมรดกทาง

วัฒนธรรมด้านกายและจิต เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตการดูแลผู้ป่วยมะเร็งในทางพระพุทธศาสนาอันล้ำค่า ซึ่งสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้ในการแพทย์วิถีพุทธของสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (ม.ป.ป.). *ประวัติและตราสัญลักษณ์*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.dtam.moph.go.th/>
- คลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์. (2567). *ขอเชิญร่วมทอดกฐินสามัคคี ธนาครกรุงไทย 2566 อาณิสสใหญ่ “รักษาคณ เพื่อรักษารธรรม”* เพื่อจัดสร้างโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย พระพิทักษ์สหโรคา และอุโบสถเจดีย์. สืบค้น 1 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.facebook.com/pitakclinic>
- คลินิกการแพทย์แผนไทยพิทักษ์ศาสนวงศ์. (ม.ป.ป.). *เอกสารกำกับยา*. (ม.ป.ท.)
- พรศรี บุญสายบัว. (2563). การรักษาโรคของพระพุทธเจ้า. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 5(1), 45-61.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้น 4 สิงหาคม 2567 จาก <https://dictionary.orst.go.th/index.php>
- วิชิต เปานิล. (2546). *รายงานการวิจัย เรื่อง พุทธกระแสนทัศน์: เพื่อสุขภาพและการเยียวยาในสังคมไทย*. สืบค้น 10 สิงหาคม 2567 จาก <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/1687?locale-attribute=th>
- วัดตรีวิสุทธิธรรม. (2555). *วัดตรีวิสุทธิธรรม พระครูพิทักษ์ศาสนวงศ์ (หลวงพ่อกั)*. สืบค้น 1 สิงหาคม 2567 จาก <http://www.visudhicham.com/joomla/index.php>
- ศิวนาถ ยอดสุวรรณ. (2562). *การศึกษารายาบรรณแพทย์แนวพุทธที่ปรากฏในตำราแพทย์แผนไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 43). สืบค้น 10 สิงหาคม 2567 จาก https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism_pra-muan-dhaama.pdf
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2565). *โพชฌงค์: พุทธวิธีเสริมสุขภาพ. การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สืบค้น 6 สิงหาคม 2567 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/31
- สุพิมล ศรศักดิ์. (2553). *พระหมอกับการรักษาโรค: ทางเลือกใหม่ของชุมชน*. สืบค้น 7 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/409>
- อ้อมบุญ วลิลิสุต. (2556). *การใช้สมุนไพร อายุรเวท รักษา มะเร็ง*. สืบค้น 8 สิงหาคม 2567 จาก <https://pharmacy.mahidol.ac.th/>

Kartan, P. (2021). *Advancement in the Cancer Treatment*. Burlington: Delve Publishing.

Poonthananiwatkul, B. et al. (2016). *Cancer patients' experiences of taking herbal medicines and Arokhayasala treatment, Khampramong temple, Sakon Nakhon in Thailand: a qualitative study*. Retrieved 10 August 2024 from <https://www.researchgate.net/publication/311454251>

World Health Organization. (2022). *Cancer*. Retrieved 8 August 2024 from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cancer>

แหล่งข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ ขอรับการเผยแพร่และการอ้างอิง (Retracted)